Journal of Buddhist Innovation and Management
Vol. 9 No. 5 September – October 2026 pp. 333-343.

บทความวิชาการ

นวัตกรรมการบริหารจัดการวัดและกิจการคณะสงฆ์ในสังคมไทยร่วมสมัย

INNOVATION IN TEMPLE MANAGEMENT AND MONASTIC AFFAIRS IN CONTEMPORARY THAI SOCIETY

พระราชวัชรคุณบัณฑิต (โกวิท เมฆขุนทด)[1],
พระครูปริยัติวิสุทธิบัณฑิต (นิเวช จงแจ้งกลาง)[1],
พระครูปลัดพุทธิวงศ์วรวัฒน์ (กฤษณัฐ ไชยสิทธิ์)[2],
พระมหาธงชัย ธนวัฒนกุล[1*], พรพนา แสนการุณ[2]
Phraratchawachrakunbandit (Govit Mekkhunthod)[1]
Phrakhrupariyattiwisutthibundit (Nivej Jongjaengklang)[1]
Phrakhrupalatbuddhivongvarawat (Kritsanat Chaiyasit)[2]
Phamahathongchai Thanawatthanakul[1*], Pornpana Saengarun[2]
*Corresponding Author E-mail: neung1976@gmail.com
Received July 16, 2026; Revised September 8, 2026; Accepted October 2, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอแนวคิดนวัตกรรมการบริหารจัดการวัด และกิจการคณะสงฆ์ในสังคมไทยร่วมสมัย ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยพิจารณานวัตกรรมมิใช่เพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงาน แต่หมายถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ โครงสร้าง กระบวนการทำงาน การสื่อสาร การจัดการความรู้ และการสร้างคุณค่าทางสังคมอย่างเป็นระบบ ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี และนวัตกรรมดิจิทัล ซึ่งเน้นการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศ สื่อสังคมออนไลน์ ฐานข้อมูลดิจิทัล และเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์อย่างเหมาะสม ด้านการบริหารจัดการองค์กร และ

[1] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
[1] Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus
[2] นักวิชาการอิสระ
[2] Independent Scholar

ความโปร่งใส ซึ่งให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วม การตรวจสอบได้ และการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการพัฒนาชุมชน และ Soft Power ที่มุ่งใช้ทุนทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเครือข่ายชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม ผลจากการสังเคราะห์นำไปสู่องค์ความรู้ว่า “วัดนวัตกรรม” ควรพัฒนาเป็นองค์กรคุณธรรมที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล เทคโนโลยี ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และทุนทางวัฒนธรรม โดยมีพระธรรมวินัย และหลักพุทธธรรมเป็นกรอบกำกับ เพื่อให้วัดสามารถปรับตัวต่อสังคมร่วมสมัยได้โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์และบทบาททางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: นวัตกรรม; การบริหารจัดการวัด; กิจการคณะสงฆ์; สังคมไทย

Abstract

This academic article aimed to present innovative management concepts for monasteries and Sanngha affairs in contemporary Thai society, within the context of rapidly evolving technological, economic, social, and cultural changes, as well as the changing relationship between monasteries and the public. Innovation was considered not merely the application of technology in management, but rather a systematic shift in paradigms, structures, work processes, communication, knowledge management, and the creation of social value. The article was divided into three dimensions: technology and digital innovation, emphasizing the appropriate application of information systems, social media, digital databases, and artificial intelligence tools; organizational management and transparency, focusing on good governance, participation, accountability, and efficient resource management; and community development and soft power, leveraging religious capital, arts and culture, local wisdom, and community networks to create social and cultural value. The synthesis led to the understanding that innovative monasteries should develop into virtuous organizations driven by data, technology, transparency, participation, and cultural capital, with Buddhist principles and doctrines as guiding frameworks enabling

monasteries to adapt to contemporary society without losing their identity and role in Buddhism.

Keywords: Innovation; Temple Management; Monastic Affairs; Thai Society

บทนำ

สังคมไทยร่วมสมัยกำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์ และการก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสถาบันพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญ วัดและคณะสงฆ์ต้องเผชิญความท้าทายด้านการบริหารปกครอง การจัดการศาสนสมบัติ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนยุคใหม่ (พระชลญาณมุนี, 2565) รูปแบบการบริหารแบบดั้งเดิมเริ่มไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคมที่ต้องการความโปร่งใสตรวจสอบได้ และมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน การสื่อสารธรรมะที่ยังไม่ทันต่อโลกออนไลน์ และการจัดการทรัพยากรของวัดที่ขาดความเป็นระบบ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรุ่นใหม่กับสถาบันสงฆ์ รวมถึงการตั้งคำถามต่อความน่าเชื่อถือขององค์กรสงฆ์มากขึ้น ดังนั้น การปรับตัวของคณะสงฆ์จึงเป็นภารกิจสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อยกระดับการบริหารจัดการให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม รักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และคงบทบาทการเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนและผู้นำทางศีลธรรมได้อย่างยั่งยืน (ฤทัยรัตน์ เวียงจันดา, และคณะ, 2568)

แนวทางการแก้ไขปัญหา และความท้าทายในสังคมร่วมสมัยจำเป็นต้องอาศัยนวัตกรรมการบริหารจัดการวัด และกิจการคณะสงฆ์ที่สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลง โดยบูรณาการหลักธรรมาภิบาล การบริหารเชิงกลยุทธ์ การจัดการความรู้ และเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับหลักพระธรรมวินัยและพุทธวิธีการบริหาร เพื่อยกระดับการดำเนินงานในกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1. งานปกครอง 2. งานศาสนศึกษา 3. งานศึกษาสงเคราะห์ 4. งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5. งานสาธารณูปการ และ 6. งานสาธารณสงเคราะห์ ให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และคล่องตัวมากยิ่งขึ้น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) นวัตกรรมสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อบริหารบัญชีและศาสนสมบัติอย่างโปร่งใส การใช้ปัญญาประดิษฐ์และสื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแผ่ธรรมะ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน สถานศึกษา และภาครัฐ เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม แนวทางดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อสถาบันสงฆ์ พร้อมพัฒนาวัด

ให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน การพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการวัดจึงเป็นกลไกสำคัญในการผสานคุณค่าทางพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาและสังคมไทยในอนาคต

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด และกิจการคณะสงฆ์ที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการนำหลักธรรมาภิบาลหรือเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้รายประเด็น ขณะที่การวิเคราะห์นวัตกรรมอย่างเป็นองค์รวมที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ยังมีอยู่อย่างจำกัด บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์นวัตกรรมการบริหารจัดการวัดและกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล การบริหารจัดการองค์กรและความโปร่งใส การพัฒนาชุมชน และ Soft Power เพื่อสังเคราะห์แนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวัด และคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ทันสมัยและยั่งยืน

ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล

การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลส่งผลให้การบริหารจัดการวัด และกิจการคณะสงฆ์ต้องปรับตัวเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และความต้องการของประชาชน โดยการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ากับการดำเนินงานของวัดในรูปแบบวัดอัจฉริยะ ซึ่งมุ่งยกระดับการบริหารให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และทันสมัย ระบบดิจิทัลสามารถประยุกต์ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลพุทธศาสนิกชน การจองศาลา การประชาสัมพันธ์กิจกรรม และการบริหารข้อมูล เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ลดขั้นตอนการทำงาน และสนับสนุนการตัดสินใจของพระสังฆาธิการบนฐานข้อมูลที่ถูกต้อง การนำระบบบัญชีอิเล็กทรอนิกส์ ระบบรับบริจาคออนไลน์ และฐานข้อมูลศาสนสมบัติมาใช้ ยังช่วยเพิ่มความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ลดความเสี่ยงในการทุจริต และสร้างความเชื่อมั่นแก่สาธารณชน รวมทั้งสนับสนุนการวางแผนบริหารทรัพยากรของวัดอย่างคุ้มค่า สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล และพระธรรมวินัยที่มุ่งเน้นความสุจริต ความรับผิดชอบ และการดูแลรักษาศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ (พระมหานัฐพล อิสฺสรธมฺโม และคณะ, 2568)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการจัดการเรียนรู้ธรรมะนับเป็นอีกหนึ่งกิจการคณะสงฆ์ที่ได้รับประโยชน์อย่างมหาศาลจากนวัตกรรมดิจิทัล การสื่อสารหลักธรรมคำสอนผ่านสื่อสังคมออนไลน์และการจัดทำหลักสูตรเรียนธรรมะทางไกลแบบเสมือนจริงช่วยให้พระภิกษุสามเณรสามารถเข้าถึงพุทธศาสนิกชนที่อยู่ห่างไกลหรือมีวิถีชีวิตที่เร่งรีบในเมืองใหญ่ได้อย่างไร้พรมแดน การประยุกต์ใช้

เทคโนโลยีการถ่ายทอดสด การสร้างเนื้อหาธรรมะในรูปแบบสื่อประสมที่เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันช่วยเปลี่ยนภาพลักษณ์ของธรรมะจากเรื่องที่เข้าถึงยากให้กลายเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ทันที นอกจากนี้ การพัฒนาระบบห้องสมุดดิจิทัล และฐานข้อมูลพระไตรปิฎกออนไลน์ที่มีการจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบยังช่วยส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและการวิจัยทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไปให้มีความรวดเร็ว และลึกซึ้งยิ่งขึ้น การสร้างนวัตกรรมในกิจการเผยแผ่และการศึกษาศาสนานี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และพัฒนาปัญญาของมนุษยชาติต่อไปท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและค่านิยมของโลกยุคใหม่ (พระมหาวิโรจน์ อคฺคปญฺโญ (สวนสมุทร), 2569)

ความสำเร็จในการขับเคลื่อนนวัตกรรมวัดอัจฉริยะ และการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในยุคพลิกผันจำเป็นต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการบริหารจัดการแบบเครือข่ายระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงข้อมูลและการประสานงาน การจัดทำระบบฐานข้อมูลกลางเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่ครอบคลุมข้อมูลประวัติพระสังฆาธิการ พระภิกษุสามเณร และวัดทั่วประเทศ ช่วยให้การบริหารงานปกครอง และการตัดสินใจในระดับนโยบายของมหาเถรสมาคมมีความถูกต้อง และมีเอกภาพ การบูรณาการข้อมูลร่วมกับหน่วยงานภาครัฐช่วยให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือและบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนในยามวิกฤตได้อย่างทันท่วงที ท้ายที่สุดแล้ว นวัตกรรมวัดอัจฉริยะมิได้หมายถึงการละทิ้งจารีตประเพณีหรือหลักธรรมคำสอนดั้งเดิม หากแต่เป็นการแสวงหาหนทาง และเครื่องมือที่เหมาะสมที่สุดในแต่ละยุคสมัยเพื่ออำนวยประโยชน์ และความสุขให้แก่พหูชน การศึกษาวิจัย และพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการจัดการวัดจึงเป็นก้าวสำคัญในการเตรียมความพร้อมขององค์กรสงฆ์ไทยให้สามารถยืนหยัด และนำพาทางจิตวิญญาณแก่สังคมไทยในอนาคตได้อย่างมั่นคงถาวร เพื่อให้พระพุทธศาสนายังคงเป็นหลักชัยของสังคมไทยสืบไป (นิภาภัทร ปรากฏผล, 2564)

ด้านการบริหารจัดการองค์กรและความโปร่งใส

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยทำให้วัด และคณะสงฆ์ต้องปรับบทบาทจากศูนย์กลางประกอบศาสนพิธีสู่การเป็นกลไกขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคม โดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม และทรัพยากรของวัดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาสุขภาวะ สิ่งแวดล้อม และความยากจน พร้อมพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

เสริมสร้างศักยภาพและการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนยังเป็นทุนทางสังคมสำคัญที่สนับสนุนการพัฒนาสาธารณประโยชน์ และความผาสุกของสังคม (พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ และคณะ, 2559) วัดยังสามารถต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม และมรดกทางพระพุทธศาสนาเป็นซอฟต์พาวเวอร์เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผ่านการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยเชื่อมโยงการเผยแผ่ธรรมะกับการสร้างรายได้แก่ชุมชน การบริหารจัดการต้องสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ความสงบของศาสนสถานกับการพัฒนาเศรษฐกิจ พร้อมส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืน เพื่อยกระดับบทบาทของวัดให้เป็นพื้นที่สร้างคุณค่าร่วมทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ตลอดจนเผยแพร่อัตลักษณ์ไทยสู่ระดับสากล (จามรี พระสุนิล. 2566)

สถานการณ์การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ของประเทศไทย เป็นอีกหนึ่งปัจจัยเร่งรัดที่ทำให้กิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ต้องพัฒนานวัตกรรมการดูแลผู้สูงวัยอย่างเป็นรูปธรรม การปรับบทบาทของวัดให้เป็นศูนย์กลางการจัดบริการทางสังคม และสุขภาวะผู้สูงอายุในชุมชนถือเป็นนวัตกรรมเชิงการบริการที่สอดรับกับวิถีชีวิตไทยร่วมสมัย คณะสงฆ์ได้ร่วมมือกับบุคลากรทางการแพทย์และอาสาสมัครในท้องถิ่นเพื่อจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาวะผู้สูงอายุในวัดโดยผสมผสานการดูแลทางกายภาพเข้ากับการบำบัดรักษาทางจิตใจด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การฝึกสมาธิ การฟังธรรม และการร่วมกิจกรรมจิตอาสาในวัดช่วยสร้างความรู้สึกมีคุณค่า และลดภาวะซึมเศร้าในกลุ่มผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ นวัตกรรมการจัดสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัดตามหลักการออกแบบเพื่อมวลชนยังช่วยให้ผู้สูงอายุ และผู้พิการสามารถเข้าถึงการประกอบศาสนกิจได้อย่างปลอดภัย และเท่าเทียม การขยายขอบเขตศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ผ่านรูปแบบนวัตกรรมการดูแลผู้สูงอายุนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเอื้ออาทร และความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรสงฆ์ในการบรรเทาทุกข์และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรกลุ่มเปราะบางท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร (พระสมุห์สุรินทร์ รตนโชโต และพระศักดิ์จรินทร์ ฐิตสัวโร, 2566)

การสร้างความสมานฉันท์และการสื่อสารทางจริยธรรมท่ามกลางบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมร่วมสมัยคณะสงฆ์ไทยได้นำนวัตกรรมการสื่อสารเชิงบวกมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ และสร้างเสริมสันติภาพ การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ยุคใหม่มุ่งเน้นการสร้างพื้นที่เสวนาทางศาสนาและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางความเชื่อและค่านิยม การประยุกต์ใช้ซอฟต์พาวเวอร์เชิงพุทธผ่านการสื่อสารทางจริยธรรมที่ไม่มุ่งเน้นการครอบงำแต่เน้น

การชวนคิด และสะท้อนความจริงของชีวิตช่วยให้หลักพุทธธรรมยังคงมีความหมาย และทรงคุณค่าสำหรับคนทุกกลุ่มในสังคม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือข้ามวัฒนธรรมและการทำงานร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมช่วยขยายผลนวัตกรรมการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี การบูรณาการวิทยาการสมัยใหม่เข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิมในการดำเนินงานคณะสงฆ์ส่งผลให้สถาบันพุทธศาสนาสามารถทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงความแตกต่าง และลดช่องว่างทางความคิดของคนในสังคม บทสรุปของแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการวัด และกิจการคณะสงฆ์ในสังคมไทยร่วมสมัยจึงอยู่ที่ความสามารถในการรักษาแก่นแท้ของพระธรรมวินัยพร้อมทั้งเปิดรับ และสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เหมาะสมเพื่อยังประโยชน์สุขให้แก่เพื่อนมนุษย์ และขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนสืบไป สร้างความมั่นคง และสันติสุขให้บังเกิดขึ้นในสังคมโลกยุคใหม่ (ณฐกร วัชรสินธุ์ และชุติกาญจน์ ฉลาดสกุล, 2566)

การพัฒนาชุมชน และ Soft Power

การวิจัยนวัตกรรมการบริหารจัดการวัดและกิจการคณะสงฆ์ในสังคมไทยร่วมสมัยควรตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดที่บูรณาการหลักพุทธธรรม พระธรรมวินัย และพุทธวิธีการบริหาร เข้ากับทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่ โดยเฉพาะแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพ ความโปร่งใส ความคุ้มค่า และผลสัมฤทธิ์ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสงฆ์กับระบบราชการ และกฎหมายของรัฐ อันจะนำไปสู่การพัฒนากระบวนทัศน์การบริหารที่รักษาสมดุลระหว่างหลักพระธรรมวินัยกับการบริหารองค์กรยุคใหม่ รวมทั้งสนับสนุนการกระจายอำนาจและการบริหารความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยควรใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากพื้นที่หรือพหุกรณีศึกษา เพื่อสะท้อนบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างของแต่ละพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบนวัตกรรมและการจัดการวัด การศึกษาระดับจังหวัด เขตปกครองคณะสงฆ์ หรือวัดต้นแบบ จะช่วยถอดบทเรียนและพัฒนาตัวแบบความสำเร็จ พร้อมวิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรค เช่น ทรัพยากรบุคคล การยอมรับเทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการวิจัยจะช่วยเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติ ลดช่องว่างระหว่างนโยบายกับการดำเนินงานของคณะสงฆ์ และสามารถขยายผลสู่พื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550)

การเผชิญหน้ากันระหว่างค่านิยมแบบจารีตนิยมกับนวัตกรรมการจัดการภาครัฐแนวใหม่นำมาซึ่งทั้งโอกาส และความท้าทายอันยิ่งใหญ่ต่อองค์กรสงฆ์ไทยร่วมสมัย โอกาสที่สำคัญคือการที่วัดสามารถ

ยกระดับระบบการทำงานให้มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ผ่านกลไกธรรมาภิบาล และการบริหารเชิงกลยุทธ์ ซึ่งจะช่วยลดข้อครหาจากสังคมและเพิ่มความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนยุคใหม่ ทว่าในขณะเดียวกันความท้าทายเชิงอุดมการณ์ก็ปรากฏขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่มักมุ่งเน้นตัวเลขผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณ และประสิทธิภาพเชิงทุนนิยม ซึ่งอาจขัดแย้งหรือลดทอนคุณค่าทางจิตวิญญาณและความสงบวิเวกตามหลักพระพุทธศาสนา การวิจัยเชิงบูรณาการจึงต้องทำหน้าที่วิเคราะห์เพื่อแสวงหาจุดดุลยภาพที่เหมาะสมที่สุด โดยเสนอแนวทางที่เรียกว่า “พุทธธรรมาภิบาล” ซึ่งเป็นการนำความโปร่งใสและระบบการตรวจสอบสมัยใหม่มาบรรจุไว้ภายใต้กรอบของความเมตตา ความเสียสละ และความหลุดพ้น เพื่อให้การพัฒนาองค์กรสงฆ์ไม่เดินหลงทางไปสู่วัตถุนิยมจนละทิ้งแก่นแท้ของศาสนา การแสวงหาทางสายกลางในการบริหารนี้จะช่วยให้คณะสงฆ์สามารถใช้ประโยชน์จากวิทยาการสมัยใหม่โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณ (พระครูสมุห์ทองฐิตปญฺโญ (บุตรดี) และคณะ, 2568)

นวัตกรรมการบริหารจัดการวัดผ่านการบูรณาการเชิงทฤษฎี และพื้นที่ศึกษาคือกรรมวิธีในการสร้างตัวแบบความสำเร็จที่ยั่งยืนสำหรับคณะสงฆ์ไทยในอนาคต การผสานรวมองค์ความรู้จากพหุกรณีศึกษาและการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามกรอบทฤษฎีการจัดการร่วมสมัยจะนำไปสู่การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่ใช้งานได้จริง ตัวแบบความสำเร็จที่ได้จากการวิจัยจะไม่ใช่สูตรสำเร็จที่ตายตัว หากแต่เป็นแนวทางที่มีความยืดหยุ่น และพร้อมปรับเปลี่ยนตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไปในอนาคต การวิจัยในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่มอบองค์ความรู้ใหม่ให้แก่แวดวงวิชาการด้านพุทธบริหารจัดการ และรัฐประศาสนศาสตร์เท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนศาสนกิจทั้งหกด้านของคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปอย่างมีทิศทาง และมีเป้าหมายที่ชัดเจน ท้ายที่สุดแล้วการบูรณาการศาสตร์ และศิลป์แห่งการบริหารจัดการร่วมกับความจริงใจเชิงพื้นที่ศึกษาจะเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ช่วยให้สถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัยสามารถสืบทอดอายุพระศาสนา และทำหน้าที่เป็นประทีปส่องทางปัญญาให้แก่สังคมโลกยุคดิจิทัลได้อย่างมั่นคง เพื่อสร้างระบบนิเวศทางปัญญาและศีลธรรมที่เกื้อกูลต่อความสงบสุขของมวลมนุษยชาติ (พระอำนาจ ถิรวิริโย (ขันตา) และคณะ, 2567)

ภาพที่ 1 นวัตกรรมการบริหารจัดการวัดและกิจการคณะสงฆ์ในสังคมไทยร่วมสมัย

จากภาพที่ 1 พบว่า นวัตกรรมการบริหารจัดการ เพื่อปรับตัวเข้ากับยุคดิจิทัลดิสรัปชัน โดยเน้นการยกระดับกิจการคณะสงฆ์ และวัด ในสังคมไทยร่วมสมัยผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลการศึกษาเสนอให้มีการประยุกต์ใช้ระบบฐานข้อมูลกลาง และแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อความโปร่งใสในการจัดการศาสนสมบัติ และการเผยแผ่ธรรมะสู่คนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ ยังส่งเสริมบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางนวัตกรรมสังคมที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และดูแลสุขภาวะผู้สูงอายุในชุมชน การบูรณาการ หลักพุทธธรรมเข้ากับธรรมาภิบาลสมัยใหม่ จะช่วยปิดช่องว่างความศรัทธาและสร้างภูมิคุ้มกันทางไซเบอร์ให้แก่องค์กรสงฆ์ แนวทางดังกล่าวเป้าหมายเพื่อความยั่งยืนของสถาบันศาสนาที่สามารถรักษา พระธรรมวินัย ควบคู่ไปกับความทันสมัยได้อย่างสมดุลในโลกปัจจุบัน

สรุป

นวัตกรรมการบริหารจัดการวัด และกิจการคณะสงฆ์ในสังคมไทยร่วมสมัยมีความสำคัญต่อการปรับตัวของวัดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี พฤติกรรมของประชาชน รูปแบบการสื่อสาร และความคาดหวังด้านความโปร่งใส โดยไม่ใช่การนำแนวคิดสมัยใหม่มาแทนที่หลักพระพุทธศาสนา แต่เป็นการประยุกต์ใช้ความรู้ เทคโนโลยี และวิธีการบริหารใหม่เพื่อสนับสนุนพันธกิจของวัดพร้อมรักษาสมดุลระหว่างความทันสมัยกับอัตลักษณ์ และประสิทธิภาพกับคุณธรรม การบริหารวัดยุคใหม่จึงควรขับเคลื่อนผ่าน ได้แก่ เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล ความโปร่งใส และธรรมาภิบาล การสร้างคุณค่าร่วมกับชุมชนโดยเทคโนโลยีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและการเข้าถึง ธรรมาภิบาลช่วยสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความไว้วางใจ ส่วนการพัฒนาชุมชน และ Soft Power ช่วยนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมมาสร้างคุณค่าทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทั้งสามองค์ประกอบควรเชื่อมโยงกันเพื่อให้วัดสามารถเรียนรู้ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง เป้าหมายคือการพัฒนาวัดแห่งอนาคตที่มีรากฐานจากธรรม ซึ่งใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน มีระบบบริหารที่โปร่งใส บุคลากรมีสมรรถนะ เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วม โดยยังคงการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา และการพัฒนาจิตใจเป็นแกนกลาง ดังนั้น นวัตกรรมที่แท้จริงของวัดมิใช่การมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่สุด หากคือความสามารถในการบูรณาการธรรมะ ความรู้ เทคโนโลยี การบริหาร และพลังชุมชน ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนา และสังคมอย่างสมดุล และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

จามรี พระสุนิล. (2566). *ตัวแบบความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณฐกร วัชรสินธุ์ และชุติกาญจน์ ฉลาดสกุล. (2566). การบริหารจัดการองค์กรไปสู่ความสำเร็จในศตวรรษที่ 21. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 8(3), 247–257.

นิภาภัทร ปรากฏผล. (2564). นวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธ. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 6(3), 206–217.

พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ และคณะ. (2559). บทบาทพระสงฆ์ไทยในสังคมยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 4(1), 275-287.

พระครูสมุห์ทอง ฐิตปญฺโญ (บุตรดี) และคณะ. (2568). นวัตกรรมการบริหารการศึกษา. *วารสารการบริหารการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*, 3(1), 32–48.

พระชลญาณมุนี. (2565). การปรับตัวของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในยุคของสังคมออนไลน์. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 11(1), 195–213.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหานัฐพล อิสฺสรธมฺโม และคณะ. (2568). การบริหารศาสนสมบัติของวัดในยุคศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์,* 7(3), 670–684.

พระมหาวิโรจน์ อคฺคปญฺโญ (สวนสมุทร). (2569). ธรรมาภิวัฒน์ในยุคดิจิทัล การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก. *วารสารอนัมนิกาย,* 6(1), 44-53.

พระสมุห์สุรินทร์ รตนโชโต และพระศักดิ์จรินทร์ ฐิตสำโร. (2566). บทบาทวัดกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในสังคมไทยตามแนวพระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 6(5), 171–184.

พระอำนาจ ถิรวิริโย (ขันตา) และคณะ. (2567). รูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา,* 15(2), 161–179.

ฤทัยรัตน์ เวียงจันดา และคณะ. (2568). นวัตกรรมการบริหารวัฒนธรรมองค์กรในช่วงเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา,* 15(3-4), 4497–4510.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.